

*ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORY***СОЦИАЛНА ЛИТЕРАТУРА И ЦЕНЗУРА В САЩ
В НАЧАЛОТО НА XX ВЕК****Александър Сивилов***Софийски университет „Св. Климент Охридски“**<https://doi.org/10.70300/sBNvYaEmNe122>*

Резюме: Текстът изследва проявите на цензура върху социално ангажирана литература в САЩ през първата половина на XX век, с фокус върху три емблематични произведения: „Джунглата“ на Ъптон Синклер, „Американска трагедия“ на Теодор Драйзер и „Гроздовете на гнева“ на Джон Стайнбек. Авторът разглежда цензурата не само като ограничаване на информация, но и като средство за политически и морален контрол в т.нар. демократични общества. Всяко от трите произведения предизвиква остра обществена и институционална реакция заради социалната си критика, което води до забрани, наблюдение от службите и натиск над авторите. Посочени са конкретни механизми на цензуриране – от закони като тези на Комсток до автоцензура от страна на издателства и редактори. Текстът защитава тезата, че социалната литература в САЩ играе решаваща роля в разкриването на обществените противоречия, въпреки усилията да бъде заглушена.

Ключови думи: цензура; САЩ; XX век; социална литература; обществена рецепция; държавни политики

Цензурата винаги е била важна част от развитието на нашата цивилизация. Охраняването на строгите морални и ритуални норми прераства в нужда от пълен контрол над информацията. Традициите на абсолютизма в Европа и на руския царизъм предполагат наличието на контрол върху мисленето.

Развитието на модерните капиталистически общества още през XIX век загатва насочване на мисълта и гледната точка, за да може да се управлява общественото мнение. Наченките на либерално-демократичен политически модел още повече извежда на преден план позицията на широкия социум. В този момент за управляващите вече става жизненоважно да контролират

мисленето на големи маси от хора, за да не допуснат своето политическо поражение или дори физическо унищожение. В този контекст цензурата започва да придобива нови измерения. XX век донася разбирането на историците, че ограничителните практики са свързани най-вече с авторитарните и диктаторските режими. Винаги се представят примерите на италианския фашизъм, германския национал-социализъм и съветския болшевизъм. В същото време тези системи са изваждани от контекста на времето и дори между тях да бъдат правени сравнения, в уравниението почти никога не се включват либералните, „демократични“ държави.

Наблюдаването на комуникационните процеси ме насочи към въпроса за забраните и преследването на литературата със социална насоченост в САЩ през първата половина на XX век. Тъй като бях запознат с някои конкретни примери, ме заинтересува каква е връзката между тях и как може да бъдат обобщени методите за прилагането на цензура спрямо литературата, свързана със социалната критика на американското общество. Като основни изследвани примери използвам „Джунглата“ на Ъптон Синклер от 1906 г., „Американска трагедия“ на Теодор Драйзер от 1925 г. и „Гневът на мравките“¹ на Джон Стайнбек.

За да се проведе това кратко изследване, е нужно да се уточни основният термин – „цензура“. Според определението в Енциклопедия Британика значението на думата е следното: „Промяната, потискането или забраната на реч или писмен текст, които се считат за подривни спрямо общото благо. Цензурата съществува във всички форми на власт в известна степен, но в съвременния свят тя придобива особено значение във връзка с управлението и върховенството на закона.“²

Думата произлиза от латинската *censura*, която първоначално означава оценка, преценка. В Древен Рим, още в епохата на републиканското управление, цензорите са държавни служители, които правят преброяване на населението и следят за моралните норми. Те имат право да определят кой гражданин се държи в съответствие с моралните стандарти на Рим, и дори могат да отнемат обществени привилегии на провинилите се.³ Оказва се, че още при появата на този тип контрол цензурата не е само ограничаване на информация, а форма на морално и политическо наблюдение и надзор.

През Средновековието цензурата е подчинена на религиозния характер на обществото. Тя е ясно видима в рамките на католическите държави. Папството създава *Index Librorum Prohibitorum* – списък със забранени книги, които съдържат „еретични“, „неморални“ или опасни за вярата идеи.⁴ По този начин цензурата се институционализира като средство за защита на официалната доктрина и властта на Църквата.

В този период цензурата не се упражнява само върху литературата, но и върху театъра, живописата, науката – най-известният пример е случаят с

Галилео Галилей, цензуриран за ради твърденията си, че Земята се върти около Слънцето.

С настъпването на Просвещението и разпространението на идеите за свобода на мисълта и изразяването цензурата започва да се поставя под въпрос. Философи като Милтън, Волтер и Русо защитават правото на индивида да изразява мнение, дори то да е против властта или религията.

Обществените промени и бързото нарастване на общественото съзнание и социалната съпротива през XIX век извеждат значението на цензурата на ново ниво. Без нея много от обществата са заплашени от промяна на социалната структура, трансформация и дори екзистенциална заплаха за управляващите икономически и политически елити. Въпреки масово разпространеното мнение това се отнася не само за империите, но и за демократичните страни. Най-сериозният проблем в този период остава социалният, който постепенно намира изразител в левите идеологии. Френската комуна и поредицата съпротивителни движения в развитите индустриални страни карат правителствата навсякъде да засилят контрола върху разпространението на социалните идеи. В тази посока все по-голямо значение има и ограничаването на литературата със социални послания. САЩ не правят изключение от това правило. Бързото развитие на работническото движение, мощните синдикати и фактът, че президентът Уилям Маккинли е убит от симпатизант на анархистките идеи, допълнително засилват тези тенденции, които скоро ще станат правило. Както казах по-горе, за проследяването им съм избрал три специфични примера, които обхващат периода от началото на XX век до Втората световна война.

Американската цензура в началото на XX век стъпва на т.нар. Закони на Комсток, приети през 1873 г.⁵ Те забраняват разпространението по пощата на „непристойни“ материали, включително литература със сексуално съдържание, информация за контрацепция или дори радикални социални идеи. Кръстени са на Антъни Комсток, религиозен моралист и пощенски инспектор, който лично изземва и унищожава хиляди публикации. Дълго време моралната цензура, стъпила на християнската традиция, е основна в САЩ. Един от емблематичните ѝ символи става град Бостън. Там местни власти забраняват или изтеглят от библиотеките редица книги. Това явление добива популярност с фразата „Забранено в Бостън“.⁶ Скоро изразът започва да служи като маркетингов трик. Много хора виждат, че четенето на забранена книга се възприема като акт на интелектуален бунт.

Въпреки формалната разделеност между Църква и държава, религиозни организации – предимно протестантски и католически, упражняват силен обществен натиск за морално „пречистване“ на съдържанието. Те често съставят собствени списъци със забранени книги и оказват влияние върху училищни програми, издателства и книжарници.

Политическият аспект на цензурата излиза напред с Първата световна война. Стремелът на правителството да вкара САЩ в нея, бързо събужда

антивоенни и пацифистки настроения. Преплитането с идеите на лявото насочва цензурата срещу лявата литература.

След Октомврийската революция и особено в контекста на т.нар. Червена заплаха (1919–1920) в САЩ се надига страх от комунизъм, социализъм и анархизъм (Stone & Kuznick 2012, 33–35). Литература, която симпатизира на работническата класа, критикува капитализма или поставя под въпрос американската мечта, попада във фокуса на цензурата.

Още в началото на века Ъптон Синклер е обект от критики заради своето творчество. След войната и Теодор Драйзер става мишена на забрани. Основният проблем е, че текстовете им представят социалната реалност от позицията на онеправданите, което се възприема като подривна дейност.

Федерални и щатски институции следят литературната и журналистическата дейност, а някои автори дори са под наблюдение от службите. Един от най-ярките примери е Джон Стайнбек, който е следен заради критиката си към социалните неравенства в „Гроздовете на гнева“ и подозренията, че симпатизира на комунистически идеи. Тези процеси създават климат на автоцензура – писатели, редактори и издатели започват сами да ограничават съдържание, което може да бъде тълкувано като политически опасно.

Американската култура като цяло е разкъсана между две тенденции. На първо място много често стои пазарната логика. Издателствата търсят комерсиален успех и често се поддават на обществен натиск да „пречистят“ произведенията, които издават. В същото време продължава да съществува и литературната традиция на протест, поддържана от ангажирани автори и интелектуалци, които вярват, че писателят има морално задължение да говори за социалната истина. В резултат книгите често се превръщат в обект на политически дебати, морално осъждане и дори паника. Това не е просто борба между „култура“ и „цензура“, а между различни концепции за обществото – едната се стреми към стабилност чрез пълен контрол, а другата иска промяна и справедливост.

През 1906 г. Ъптон Синклер публикува романа „Джунглата“ (Sinclair 1906), произведение, което завинаги ще се свързва както с историята на американската литература, така и със социалните и политическите трансформации на епохата. Сюжетът проследява живота на Юргис Рудкус, имигрант от Литва, който пристига в Чикаго заедно със семейството си, изпълнен с надежда за по-добро бъдеще. Вместо добър живот, героите се сблъскват с бруталната реалност на индустриална Америка – нископлатен и опасен труд, мизерия, измама, болести, загуба на морал и човешко достойнство (Sinclair 1906). Особено внимание Синклер отделя на условията в месопереработвателните фабрики – описанията му на развалено месо, токсични процеси и пълна липса на санитарни стандарти са не просто шокиращи, а предизвикват буря от обществена тревога. Синклер пише книгата, след като самият той работи под прикритие в клиниците в Чикаго (Coodyley 2013, 28–30). Романът има ясно изразен политически заряд –

Синклер е социалист. Той изгражда повествованието не просто като разказ за индивидуална трагедия, а като разобличение на капиталистическата система. Героят Юргис преминава през трансформация – от наивен имигрант до отчаян човек, загубил всичко, който в крайна сметка открива смисъл в социалистическата идея. Целта на автора е ясно заявена – да предизвика състрадание, гняв и желание за промяна. Самият Синклер разказва как пет пъти издателите отказват книгата, а Джек Лондон се опитва да помогне с публикуването ѝ (Sinclair 1962, 115–116). Знаменитата му реплика „Целях сърцето на публиката, но случайно уцелих стомаха ѝ“ разкрива парадокса на обществената реакция. Вместо да се фокусира върху съдбата на хората, вниманието на читателите и медиите се насочва към скандалните хигиенни условия в индустрията (Sinclair 1962, 127).

Политическият ефект на романа е незабавен. Президентът Теодор Рузвелт, въпреки личното си недоверие към Синклер и неговите идеи, е принуден да реагира. Той кани автора в Белия дом (Sinclair 1962, 119). След разследване, което потвърждава съществена част от описаните нередности, Конгресът приема през същата година два важни закона – Pure Food and Drug Act⁷ и Meat Inspection Act⁸, които полагат основите на съвременната американска Администрация по храните и лекарствата. Това е рядък случай, в който литературно произведение води до пряка законодателна промяна, и Синклер с право може да бъде считан за автор, чиято писателска дейност има реално политическо въздействие. Въпреки това той е подложен на сериозна критика и форми на цензура. От една страна, редица издателства отказват да публикуват или разпространяват романа заради социалистическия му характер (Arthur 2006, 102–104). От друга страна, индустриалните среди реагират остро. Представители на месопереработвателната индустрия организират кампании срещу книгата, твърдейки, че тя съдържа преувеличения и лъжи и вреди на икономиката. Вестници, зависими от корпоративна реклама, често публикуват отрицателни рецензии или изобщо не споменават произведението. В някои щати и библиотеки книгата е премахната от каталозите (Foerstel 2002, 165). Обвиненията срещу Синклер варират от разпространяване на социалистическа пропаганда до неморално и опасно съдържание, което може да подкопае доверието в американските институции.

Самият Синклер реагира остро на опитите за заглушаване на гласа му. Той вярва, че цензурата, вместо да защити обществото, действа като инструмент за защита на властта и корпоративните интереси. Продължава да пише и публикува социално ангажирана литература, но често среща пречки, като медийно мълчание, политически натиск, маргинализация. През целия си живот остава верен на своите убеждения, като участва в леви политически движения. Кандидатира се за публични длъжности и настоява за по-справедливо общество. Синклер не е просто писател, а обществен деец, който се бори за промяна на системата.

Впоследствие „Джунглата“ е призната за един от най-важните американски романи от началото на XX век. Книгата е включена в учебни програми, адаптирана е в различни форми и често е цитирана като пример за ангажирана литература. В случая със Синклер посланието му е подменено, като вместо борба за социална промяна обществото вижда само хигиенна реформа. И все пак, въпреки всички опити да бъде заглушен, Ъптон Синклер успява да постигне нещо, което малцина писатели в САЩ са постигали – да промени закон, да събуди съвестта на нацията и да остави дълбок отпечатък върху литературната и политическата история на страната. Едно е ясно: в този случай сработва и страхът от идеологията, която стои зад книгата. Поради тази причина реакцията на властите е насочена не към основата на социалния проблем, а изцяло към решаването на въпроса за хигиенните норми в кланиците. Настояването за социална промяна е спряно и подменено с нещо много „по-лесно за преглъщане“.

Другия конкретен пример виждаме в творчеството на Теодор Драйзер. През 1925 г. той публикува романа „Американска трагедия“ (Dreiser 1925). Произведението моментално предизвиква огромен обществен отзвук. Книгата е вдъхновена от реалния случай на делото срещу Честър Джилет през 1906 г. (Swenson 2006, 8–13).

В романа се разказва за Клайд Грифитс, млад мъж, израснал в бедно религиозно семейство. Родителите му работят за Армията на спасението. Още от ранна възраст той мечтае за по-добър живот, пари и принадлежност към висшето общество. След като напуска семейството си, Клайд започва работа като камериер и впоследствие получава място във фабрика, собственост на богат роднина. Във фабриката той започва връзка с бедната работничка Робърта Олдън, която забременява. В същото време Клайд се влюбва в богата и красива млада жена на име Сондра Финчли. Той се страхува, че Робърта ще провали бъдещето му, и решава да я убие. Завежда я при едно езеро и я оставя да се удави. Независимо че не я убива пряко, той е арестуван, осъден и екзекутиран (Dreiser 1925).

Въпреки че романът следва класическа структура, сюжетът и дълбокият морален конфликт, в който изпада главният герой, предизвикват ожесточени реакции – както на възторг от смелостта на произведението, така и на отхвърляне. Основните теми, които Драйзер разнищава, са социалното неравенство, моралната деградация и лицемерието в американското общество. „Американска трагедия“ не е просто роман за престъпление, а психологически и социологически портрет на Америка, в която младежи от по-нисък социален слой са изправени пред невъзможен избор между морал, амбиция и отчаяние. Драйзер не предлага лесни отговори, неговият натуралистичен стил оставя читателя да съди сам. Именно тази амбивалентност и откритост към социалните противоречия довеждат до обвинения в „неморалност“ и „подриване на обществените устои“. Романът бързо е

обявен за скандален. В Бостън книгата е официално забранена и изтеглена от библиотеките и книжарниците.⁹ Скоро реакцията се разраства.

Критиките към романа не се ограничават до моралната му двусмисленост. Много съвременници обвиняват Драйзер в пропагандиране на безбожие, разврат и материализъм. Някои рецензенти стигат дотам да заявят, че романът руши вярата в семейството и човешката добродетел. Религиозни групи, включително католически и протестантски организации, се обявяват против разпространението му. Твърди се, че произведението съдържа „непристойни“ описания на сексуалност, което според тях е достатъчно основание за забрана. Освен това сюжетът не завършвал с ясно морално наказание или покаяние, което според критиците подкопава етичната рамка, която обществото се опитва да поддържа.

Драйзер се защитава от нападите с убеждението, че литературата не е длъжна да бъде морализаторска, а трябва да показва реалността такава, каквато е (Moorejje 1979, 338–342). Той вярва, че зад лъскавия фасаден образ на Америка се крият механизми на социална несправедливост, които трябва да бъдат разобличени. Романът му разкрива дълбоко вкоренената класова сегрегация и обречеността на онези, които не се раждат с привилегии. Цензурата, упражнена върху него, само потвърждава тезата му, че американската култура не желае да се изправи пред собственото си отражение.

Въпреки атаките „Американска трагедия“ добива огромна популярност и се продава в стотици хиляди копия. Забраната в Бостън и други места очаквано допринася за растящ интерес към книгата. Мнозина я възприемат като манифест срещу моралния формализъм и лицемерието на елитите. Появяват се статии, които защитават правото на авторите да изразяват социална критика, дори тя да е неудобна за читателите. В този контекст романът на Драйзер се превръща в символ на борбата за свободата на словото и художественото изразяване.

Цензурата срещу Драйзер не спира с тази книга. По-късно той се сблъсква с трудности при публикуването на други свои произведения, а репутацията му сред официалните кръгове остава компрометирана. Въпреки това той е твърдо убеден в социалната функция на литературата. Става ясно, че за Драйзер писателят има не само естетическа мисия, а и морално задължение – да говори за несправедливостта дори когато това е опасно или непопулярно. По време на Голямата депресия и в следващите години той се ангажира все по-открито с леви политически движения, а през 1945 г. дори се присъединява към Комунистическата партия на САЩ (Dreiser 2003, 965).

„Американска трагедия“ остава сред най-значимите произведения на американския натурализъм. Книгата е литературен връх в описанието на моралната дилема, пред която се оказва индивидът в една безразлична и враждебна социална система. Въпреки всички обвинения в цинизъм и аморалност, Синклер успява да улови дълбоко човешките страхове и

желания, без да предлага лесни отговори. Именно тази откровеност, това нежелание на автора да се подчинява на конвенциите, е и причината за отхвърлянето на романа, но и за трайния му успех.

Днес „Американска трагедия“ се изучава в университети като пример за ангажирана литература, която отразява конфликта между индивидуалните стремежи и обществените структури. Историята на цензурата срещу Драйзер е илюстрация как моралният контрол може да бъде използван като инструмент за ограничаване на интелектуалната свобода. Реакцията срещу Драйзер е не само проява на морална паника, но и симптом на дълбоки културни разломи в Америка от началото на XX век. В свят, в който ценностите се преосмислят под натиска на модерността, книгата му задава болезнени въпроси, които продължават да звучат актуално и днес.

Другият ярък пример на цензурата срещу социалната литература в САЩ е историята на „Гроздовите на гнева“ (Steinbeck 1939). Джон Стайнбек публикува романа през 1939 г. и той не само бележи връх в кариерата му, но и се превръща в една от най-цензурираните и обсъждани книги в американската история. Романът проследява съдбата на семейство Джоуд, земеделски работници от Оклахома, които след загубата на фермата си по време на Голямата депресия тръгват към Калифорния с надеждата за по-добър живот. Вместо обещаното изобилие, те се сблъскват с експлоатация, глад, унижение и насилие (Steinbeck 1939). Книгата съчетава социална критика, хуманистичен патос и библейска символика, превръщайки се в мащабен портрет на Америка в криза. Тя поставя нерешени и до днес въпроси. Колко са жертвите на глада тогава в САЩ и какво е направила държавата, за да се справи с кризата? Начинът, по който е представено отношението на калифорнийските власти и предприемачи към прииждащите икономически смазани фермери от Оклахома и централните щати, се превръща в огромен обществен и политически проблем благодарение на книгата.

Още с публикуването си „Гроздовите на гнева“ предизвиква бурна реакция. От една страна, романът е възторжено посрещнат от литературната критика и читателите (The New York Times 1940, 25). Той печели Националната книжна награда и наградата „Пулицър“, а през 1962 г. приносът на Стайнбек към литературата е признат с Нобелова награда.¹⁰ От друга страна обаче, книгата предизвиква яростен отпор от страна на политически, икономически и религиозни среди. Основната причина е изобличаването на експлоатацията на бедните фермерски семейства, както и откритата симпатия на автора към солидарността, колективното действие и социалната справедливост.

В редица щати книгата е забранявана в училища и библиотеки. В Калифорния, чиято плодородна земя Стайнбек показва като територия на безскрупулни латифундисти и корумпирани чиновници, властите реагират с изгаряне на екземпляри от романа.¹¹ В окръг Керн, център на аграрната индустрия, книгата е публично осъдена и забранена, тъй като се възприема

като „лъжа“ и „левичарска пропаганда“.¹² Подобна е реакцията в Оклахома и Тексас – щати, където социалната критика на романа го приема като предателство към националния дух. В тези региони книгата е оттеглена от училищните програми, а преподаватели и библиотекари, които я защитават, са подложени на натиск.

Реакцията не се ограничава само до местно ниво. Федералните служби също проявяват интерес към автора. ФБР започва да наблюдава Джон Стайнбек още през 1943 г., водено от подозрения за леви убеждения и връзки с комунистически организации. Документи, разсекретени по-късно, показват, че писателят е бил под контраразузнавателен надзор, особено след участието си в прогресивни инициативи, подкрепящи правата на работниците и ангажирани с борбата срещу фашизма.¹³ Стайнбек никога не е бил официално обвинен, но досието му съдържа над 120 страници наблюдения, свързани с контактите му с радикални журналисти, писатели и организации. Самият Стайнбек не крие симпатиите си към социалната борба, но категорично отрича принадлежност към която и да е политическа партия.

Обвиненията срещу Стайнбек не се ограничават до симпатии към лявото и проповядване на определен тип политика. Множество консервативни критици упрекуват романа в неморалност и порнография. Сцените на насилие, бедност, болест и отчаяние се тълкуват като разрушителни за патриотичното чувство. Финалната сцена на романа, в която Роуз от Шарън кърми умиращ непознат, предизвиква особено възмущение (Steinbeck 1939, 536). За някои тя е светотатство; за други – върховен акт на състрадание. Този поляризиращ ефект ясно показва как художественото изразяване се сблъсква с обществените табути и страха от социална промяна.

Въпреки всичко Стайнбек не се отдръпва от обществения дебат. Той продължава да пише, често пътува в САЩ и чужбина, работи като военен кореспондент през Втората световна война и участва в разследвания за условията на живот на бедните американци. За разлика от Драйзер, Стайнбек успява да запази до известна степен позиции в мейнстрийма, макар и не без конфликти. Сам признава, че натискът върху него след „Гроздовете на гнева“ го е накарал да бъде по-внимателен в изразяването си, но никога не се отрича от убежденията си. В по-късни интервюта споделя, че се е опитал да покаже не само бедността, но и човешкото достойнство, което оцелява въпреки нея.

Днес „Гроздовете на гнева“ се счита за върховно постижение на американската литература на XX век. То обединява документалната точност на социалния репортаж с художествената сила на епичния разказ. Библейските препратки придават на романа метафизично измерение: страданието е не само социална несправедливост, а част от универсалната борба между доброто и злото. Именно в тази дълбочина се крие причината романът да бъде подложен на цензура – защото той не просто описва реалност, а я интерпретира, преобръща и избличава.

Историята на цензурата срещу Стайнбек е част от по-широката история на американската литература като поле на напрежение между изкуството, властта и обществения морал. В един момент, когато Америка се опитва да запази образа си на свободна и справедлива страна, роман като „Гроздовете на гнева“ действа като огледало и именно това огледало властта често се опитва да счупи. Но както показва историята, истината, казана ясно и художествено, не може да бъде заличена. Дори когато е забранена, тя намира път към читателя.

Трите примера очертават ясно проблема със социалната литература в САЩ в началото на XX век. Оказва се, че темите за справедливостта в обществото автоматично довеждат до съмнения за пристрастие към левичарство. Интересно е, че и тримата автори не са напълно въввлечени в политическите движения, когато публикуват споменатите книги. Вероятно натискът на властта предизвиква при тях ответна реакция и ги сближава още повече със социалистическите идеи и организации.

Оказва се, че в този период дори САЩ, които са смятани за пример за демократично развитие, всъщност имат много ясно структурирана цензура, която, макар да не е централизирана, сработва веднага, когато се появят критични погледи към системата. Често опитът на властите и пресата е да бъде подменена основната тема, както става в случая с книгата на Синклер. Другият похват е да се отправят обвинения в „неморалност“, за да не бъде насочен погледът към ключовите проблеми на обществото.

В исторически контекст трябва да кажем, че цензурата срещу „неудобната“ литература в САЩ и Западния блок продължава и по време на настъпилата по-късно Студена война. В същото време днес книгите на Синклер, Драйзер и Стайнбек вече са част от американската класика. Този факт ни служи като светъл лъч надежда, че независимо от забраните, изкуството и литературата успяват да изпълнят своята мисия, особено когато се борят за едно по-добро и справедливо общество.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Заглавието в България е наложено с този превод, въпреки че оригиналното „Гроздовете на гнева“ – от англ. „Grapes of Wrath“, предлага преки конотации с Библията. В американски контекст то произлиза от един от бойните химни на Гражданската война в САЩ. Виж HOWE, J. W., 1862. The Battle Hymn of the Republic. *The Atlantic Monthly*, vol. 9, no. 52, 10 [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1862/02/battle-hymn-of-the-republic/305186/>
- ² ANASTAPLO, G., 2025, April 17. *Censorship*. In: *Encyclopedia Britannica*. [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://www.britannica.com/topic/censorship>.
- ³ За ролята на цензорите в Римската република виж PALMER, R. E. A., 1965. The Censors of 312 B.C. and the State Religion. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, bd. 14, no 3, 320–323 [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/4434886>.
- ⁴ Повече информация по темата виж в PUTNAM, G. H., 1906–1907. *The Censorship of the Church of Rome and Its Influence upon the Production and Distribution of Literature*, vol. 1–2.

- ⁵ UNITED STATES CONGRESS. An Act for the Suppression of Trade in, and Circulation of, Obscene Literature and Articles of Immoral Use. 17 Stat. 598 (1873).
- ⁶ От англ. „Banned in Boston“.
- ⁷ UNITED STATES CONGRESS. Pure Food and Drug Act. Public Law 59–384, 30 June 1906, 34 Stat. 768.
- ⁸ UNITED STATES CONGRESS. Meat Inspection Act. Public Law 59–242, 30 June 1906, 34 Stat. 674.
- ⁹ AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION. Top 10 Most Challenged Books Lists: Archives. In: *ALA* [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://www.ala.org/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10/archive>.
- ¹⁰ John Steinbeck – Facts. In: *NobelPrize.org*. Nobel Prize Outreach [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1962/steinbeck/>.
- ¹¹ Public Burning of “The Grapes of Wrath”, Kern County, California [photograph], 1939. In: *San José State University, Digital Collections* [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: https://digitalcollections.sjsu.edu/islandora/object/islandora%3A76_2250.
- ¹² GERSHON, L., March 27, 2022. Banning “The Grapes of Wrath” in 1939 California. *JSTOR Daily*, 28 October 2015 [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://daily.jstor.org/banning-the-grapes-of-wrath-in-1939-california/>.
- ¹³ Federal Bureau of Investigation. John Steinbeck – Part 01. In: *FBI* [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://vault.fbi.gov/John%20Steinbeck/%20John%20Steinbeck%20Part%2001/view>.

REFERENCES

- ARTHUR, A., 2006. *Radical Innocent: Upton Sinclair*. New York: Random House, 400. ISBN 978-1400061518.
- COODLEY, L., 2013. *Upton Sinclair: California Socialist, Celebrity Intellectual*. Lincoln: University of Nebraska Press, 256. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1ddr722>
- DREISER, T., 1925. *An American Tragedy*. New York: Boni & Liveright.
- DREISER, T., 2003. *An american tragedy*. Thomas P. Riggio, ed. Library of America, 972. ISBN 1-931082-31-6.
- SINCLAIR, U., 1906. *The Jungle*. New York: Doubleday, Page & Company.
- FOERSTEL, H. N., 2002. *Banned in the U.S.A.: A Reference Guide to Book Censorship in Schools and Public Libraries*. Westport, CT: Greenwood Press, 240. ISBN 978-0313311666.
- MOOKERJEE, R. N., 1979. Dreiser’s Views on Art and Fiction. *American Literary Realism, 1870–1910*, vol. 12, no 2, 338–342.
- PALMER, R. E. A., 1965. The Censors of 312 B.C. and the State Religion. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 14, no 3, 320–323.
- PUTNAM, G. H., 1906. *The Censorship of the Church of Rome and Its Influence upon the Production and Distribution of Literature*, vol. 1–2. New York: G. P. Putnam’s Sons.
- SINCLAIR, U., 1962. *The Autobiography of Upton Sinclair*. New York: Harcourt, Brace & World, 342.
- STONE, O., KUZNICK, P., 2012. *The Untold History of the United States*. New York: Gallery Books, 784. ISBN 978-1451613513.
- SWENSON, R., 2006. Chester Gillette: Sex, Murder and the 1906 Trial That Inspired An American Tragedy. *New York State Bar Association Journal*, July/August, 8–13 [online], [accessed 13.04.2025]. Налично на: <https://nysba.org/wp-content/uploads/2020/04/BarJournJulyAug06.pdf>. ISSN 1529-3769

THE NEW YORK TIMES (NYT). 1939 Book Awards Given by Critics: Elgin Groseclose's "Ararat" is Picked as Work Which Failed to Get Due Recognition. 14.02.1940, 25.

SOCIAL LITERATURE AND CENSORSHIP IN THE USA AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Abstract: *The text examines the manifestations of censorship on socially engaged literature in the USA during the first half of the 20th century, focusing on three emblematic works: Upton Sinclair's *The Jungle*, Theodore Dreiser's *An American Tragedy*, and John Steinbeck's *The Grapes of Wrath*. The author considers censorship not only as the restriction of information but also as a means of political and moral control within so-called democratic societies. Each of the three works provoked sharp public and institutional reactions due to its social critique, leading to bans, surveillance by agencies, and pressure on the authors. Specific censorship mechanisms are indicated – from laws like the Comstock Acts to self-censorship by publishers and editors. The text defends the thesis that social literature in the USA played a crucial role in exposing societal contradictions, despite efforts to suppress it.*

Keywords: *censorship; USA; XXth century; social literature; public reception; state policies*

Prof. Aleksander Sivilov, PhD

Sofia University St. Kliment Ohridski

Faculty of History

15 Tsar Osliboditel Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

ORCID: 0000-0002-4315-1293

E-mail: asivilov@gmail.com